

КООПСУЗДУК ТҮШҮНҮГҮНҮН ФИЛОСОФИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ

Макалада коопсуздук түшүнүгүнүн философиялык негиздери изилденет. Илимий адабияттарда коопсуздук феноменин түшүнүүгө карата эки багытты бөлүп кароого болот. Биринчи багыт боюнча коопсуздук түрдүү терс таасирлердин алкагында объектинин туруктуулугун сактоо мүмкүндүгү катары каралат. Бул контексттен алып караганда коопсуздук системанын белгилүү касиети болуп эсептелет. Башкача айтканда, аталган феномен системанын өздүк сапатын сактоого өбөлгө түзгөн жөнгө салуучу форма иретинде кызмат аткарат.

Негизги сөздөр: коопсуздук, социум, эл, улут, мамлекет, суверенитет, мамлекет, феномен, коопсуздук, философия, система, национальность.

Ж.А.Кедейбаева - к.филос.н., доцент ОшТУ

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ПОНЯТИЕ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье исследуются философские основы понятия безопасности. Национальная безопасность – это наличие у нации (народа) сил, необходимых для реальной нейтрализации любых других сил, ставящих под угрозу не только ее бытие в мире, но и само ее существование и развитие. Государственная безопасность рассматривается как наличие у государства сил, достаточных для нейтрализации сил, ставящих под угрозу его историческое развитие. В таком ракурсе конституционную безопасность целесообразно понимать как наличие у государственного режима данной конституции сил, необходимых для реальной нейтрализации сил, ставящих под угрозу ее существование.

Ключевые слова: безопасность, социум, индивид, нация, народ, государство, угрозы, концепция национальной безопасности, конституция, система.

Zh.A. Kedeibaeva.- c. of philosoph. s, associate professor of OshTU

PHILOSOPHICAL BASES SECURITY CONCEPT

National security is the presence of the nation (the people) force necessary for effective neutralization of any other force, threatening not only her existence in the world, but its very existence and development. State security is considered as a state force sufficient to neutralize the forces threatening its historical development. In this perspective, the constitutional security it is advisable to understand how the presence of the state mode of this Constitution forces necessary for effective neutralization of forces that threaten its existence.

Key words: security, society, individual, nation, nation state, threats to the national security concept.

Коопсуздукту өздүк жөнгө салуу менен окшоштуруп кароонун натыйжасы болуп изилденип жаткан феномендин энтропиялык жана гомеостатикалык түшүнүгү эсептелет.

Коопсуздукту энтропиялык түшүнүү энтропияны туюк системанын ички энергиясынын бөлүгү, анын ички баш аламандыгынын, тартипсиздигинин ченеми сыяктуу түшүнүүгө негизделген. Мында системанын коопсуздугу жана туруктуулугу энтропиялык процесстердин

багытынан жана динамикасынан көз каранды катары каралат.

Коопсуздукту гомеостатикалык түшүнүү гомеостазды системанын туруктуулугун аныктаган ички чөйрөнүн касиеттерин жана курамынын салыштырма динамикалык туруктуулугун бузган ички жана тышкы чөйрөнүн түрдүү факторлорунун иш аракеттерин жоюга же чектөөгө багытталган реакциялардын жыйындысы катары кароого негизделген. Мында коопсуздук системанын тышкы чөйрө менен болгон тен салмактуулукту колдоонун натыйжасында пайда болгон туруктуу абалы иретинде бааланат. Бирок коопсуздукту гомеостаз менен окшоштуруп кароо өнүгүүнү танып, четке кагууга алып келет [2].

Экинчи багыт коопсуздуктун субъективдүү мүнөзүн кабыл алууга негизделген. Мындай түшүнүү коопсуздуктун ишмердүүлүктүк, баалуулуктук жана башка ушул сыяктуу аныктамаларынын негизин түзөт. Көпчүлүк изилдоочулор коопсуздук феноменин кызыкчылыктардан келип чыккан деген ойду колдошот.

Доорлордун алмашышы, социомаданий реалдуулуктун өзгөрүшү коопсуздук системасын да өзгөрүүгө дуушар кылат. Андыктан, жаны коркунучтардын, онугуунун жаны факторлорунун пайда болушу менен коопсуздуктун жаны парадигмаларына, ошондой эле аны практика жузундо ишке ашыруучу коопсуздук системасына болгон муктаждык келип чыгат.

Коопсуздук түшүнүгү философиялык ой жүгүртүүдө, саясат таануу илиминде маданий контекстке ылайык төмөнкү маанилерди чагылдырат: ишенимдүүлүк, кепилдик, бейпилдик, камсыз болуу, коркунучтардын жоктугу ж.б.

“Коопсуздук” термини томонку маанилүү концепттер менен айкалышат:

а) коопсуздук парадигмасы- коопсуз онугуунун негиздерине, манызына карата социумда терең синип, калыптанып калган дуйнө таанымдык көз караштар.

Коопсуздук маданияты- белгилуу социалдык топту “башкалардан” айырмалап бөлүүнүн негизинде жаткан символдордун, образдардын, идеялардын жана элестөөлөрдүн жыйындысы.

Коопсуздук режими- коопсуздук акторлорунун журум-турумун аныктаган жана алардын ортосундагы позитивдуу карым-катнашты камсыз кылган принциптердин, эрежелердин жана нормалардын жыйындысы [4].

Коопсуздукту башкаруу – акторлордун жашоодогу негизги кызыкчылыктарын аныктаган чөйрөлөрдөгү өз ара кызматташтыгынын тартиби.

Коопсуздук комплекси- коопсуздук жөнүндөгү туруктуу элестөөлөрдүн натыйжасында бириккен олколорду кучагына алган трансулуттук аймак.

Коопсуздук жааматы- коопсуздук чөйрөсүндөгү жүрүш-турумду жөнгө салган баалуулуктардын ылайык келишинин натыйжасында калыптанган «коопсуздук комплексинин» формасы.

Геокоопсуздук –“коопсуздук практикасын” жана “коопсуздук иденттуулукторунун” жыйындысын камтыган концепт; ал чек аралар аркылуу аныкталган белгилуу аймактын “коопсуздугунун мейкиндиктик образын” калыптандырат.

Коопсуздукту 3 кубулуштун айкалышы катары кароого болот:

- а) коркунучтардын жоктугу;
- б) пайда болгон коркунучтарга карата туруктуулуктун жетиштуу даражасы катары;
- в) коркунучтарды четтетүүгө жөндөмдүүлүк, алардан коргонууга даярдык жана мумкундук, статус-квону кайра калыбына келтирүү [4].

Коопсуздуктун төмөнкү түрлөрү белгилүү:

- 1) абсолюттук;
- 2) реалдуу;
- 3) жетишээрлик деңгээлдеги;
- 4) белгилуу чектеги коопсуздук;
- 5) иллюзордук коопсуздук.

Коопсуздук инсандын, коомдун жана мамлекеттин ички жана тышкы коркунучтардан

коргонуу абалы катары каралат. Мындай түшүнүк негизинен туура болгону менен жалпы мүнөзгө ээ жана кошумча толуктоону талап кылат. Ар бир социум белгилүү жалпылыктын тарыхый болмушун камсыздоо максатында өз ишмердүүлүгүн жүргүзөт. Андыктан ал коом үчүн инсандардын зарыл кызыкчылыктарын коргоо өтө маанилүү. Бул жагдайда логикалык жактан элдин (белгилүү этностун) коопсуздугу, анын социумунун коопсуздугу жана ал коомду жөнгө салып, ирээтке келтирген мамлекеттин коопсуздугу жөнүндө сөз кылуу максатка ылайыктуу. Ал - тарыхый субъект, өздүк идентификацияга адекваттуу ата-бабалардын жана келечек муундардын тарыхый тагдыры менен байланышкан жалпылык. Тигил же бул этнос өнүгүүнүн түрдүү жолдорун басып өтүү менен бирге бирдиктүү “организм” катары белгилүү керектөөлөргө муктаж болот жана маданиятты түзүүчү катары баалуу. Ал жашаган коом болсо тарыхый өнүгүүнүн түрдүү баскычтарын басып өтөт. Ага ылайык ошол социумду тартипке салган, ошондой эле анын башка өлкөлөр менен өз ара байланышын жөнгө салып, коргогон мамлекет да тарыхый түрдүү мүнөзгө ээ. Андан тышкары окшош тарыхый формациянын деңгээлинде функцияланган түрдүү социумдар цивилизациянын ар кандай варианттарын түзгөн сыяктуу эле бир тарыхый типтеги мамлекеттерде да түрдүү мүнөздө өнүгүшү мүмкүн. Ошол конкреттүү цивилизациялардын ар бири өз коопсуздугуна умтулуп, аны талап кылат [1]. Андыктан элдин, анын өкүлдөрүнүн коопсуздугу, социумдун жана анын инсандарынын коопсуздугу, мамлекеттин жана анын жарандарынын коопсуздугу жөнүндө талдоо зарыл. Азыркы социомаданий кырдаалда коопсуздук тармагындагы негизги түшүнүк катары геосаясат эсептелет. Учурда геосаясат катары цивилизациялардын, элдердин жана мамлекеттердин географиялык шарттардан көз карандылыкта өз ара аракеттенүү теориясы каралат. Анда этнологиялык, демографиялык, экологиялык, ошондой эле этикалык, диний, эстетикалык жана башка таасирлерге кабылган түрдүү коомдордун өнүгүшүнүн саясий, экономикалык жана идеологиялык детерминанттары изилденет. Мында геосаясий кырдаалга таасир тийгизген жана анын динамикасынын мүнөзүн аныктаган факторлорго терең көңүл буруу максатка ылайыктуу. Коопсуздук түшүнүгү цивилизациялардын, элдердин жана мамлекеттердин өнүгүшүнүн негизги шарты болгондугуна байланыштуу коопсуздук теориясы геосаясаттагы негизги предмет катары тарыхый субъекттин коопсуздугунун маңызын окуп үйрөтөт.

Тарыхтан белгилүү болгондой, тигил же бул коомдо, мамлекетте туруктуу стабилдүүлүк жана коргонуу абалы түбөлүк өкүм сүрөт деп айтуу кыйын: У. Липпман мындай деген: “Улут качан согушту болтурбай коюш үчүн өзүнүн мыйзамдуу кызыкчылыктарын курмандыкка чалбаганда жана ал өз кызыкчылыктарын керек учурда согуш аркылуу коргой алган абалында анын коопсуздугу жөнүндө айтууга болот”.

Демек, коопсуздук - өнүгүүнүн туруктуулугун, жашоонун ишенимдүүлүгүн камсыз кылган социумдун, анын структураларынын жашоо ишмердүүлүгүнүн шарты. Башкача айтканда, бул - коркунуч факторлору таасир тийгизе албаган объектинин абалы.

Адабияттар:

1. **Арбатов, А.** Национальная идея и национальная безопасность [Текст]/ А. Арбатов // *Мировая экономика и международные отношения.* - 1998. - № 5.
2. **Бэттлер, А.** Национальные интересы, национальная и международная безопасность [Текст]/ А. Бэттлер // *Полис.* - 2002. - № 4.
3. **Возжеников, А.В.** Национальная безопасность России: методология исследования и политика обеспечения [Текст]/ А.В. Возжеников // - М.: Изд-во РАГС, **2002.**
4. **Гусев, А.** Безопасность личности, общества и государства в контексте новой гуманитарной парадигмы XXI века (логистический подход) / А. Гусев // *Безопасность Евразии.* - 2001. - № 4.
5. **Катанджян, Г.С.** Этнополитические проблемы национальной безопасности [Текст]/ Г.С. Катанджян // *Цивилизационный анализ «консенсуса-конфликта».* Автореферат. М., 1992. С. 15.
6. **Кольцов, В.А.** Некоторые политические аспекты национальной безопасности в России /

- В.А. Кольцов. - Рязань: филиал МИЭМП, 2002. - С. 126-132.
7. Геополитика и национальная безопасность. Словарь основных понятий и определений /Отв. ред. В.Л. Манилова. - М., 1998.
  8. Безопасность личности, общества и государства (социокультурный аспект): Науч.-проект. конф. (Москва, 22 марта 2002 г.): Сб. докл. и ст./ Отв. ред. Н. Д. Ткаченко. - М.: Новый Логос, 2002.